

E. P. THOMPSON • Avam ve G6renek

Birikim Yayınları, 2006, İstanbul (1 baskı)

© 2006 Birikim Yayıncılık A.Ş.

Custom in Common. Studies in Traditional Popular Culture

© 1993, E.P. Thompson

Bu kitabın yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
The New Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 2334 • Birikim Kitapları 14

ISBN-13: 978-975-05-1996-3

© 2016 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2016, İstanbul

2. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI “Grev korteji”, anonim gravür,

Petit Journal Illustré, 1 Nisan 1906

UYGULAMA Hüsni Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

E. P. THOMPSON

Avam ve Görenek

İngiltere'de Geleneksel
Popüler Kültür Üzerine
Araştırmalar

*Customs in Common
Studies in Traditional Popular Culture*

ÇEVİREN *Uygur Kocabaşoğlu*

EDWARD PALMER THOMPSON 1924'te İngiltere'de doğdu. İkinci Dünya Savaşı'nda Afrika ve İtalya'da görev yaptı. Savaş sonrasında Cambridge Üniversitesi'ni bitirdi. 1956'da İngiliz Komünist Partisi, Marksist Tarihçiler Grubu'nun pekçok üyesi ile birlikte Stalinist politikaları protesto ederek partiden ayrıldı. 1957'de *The New Reasoner* dergisinin kurucuları arasında yer aldı. Bu dergi daha sonra dönemin genç kuşak sol entelektüellerinin ve öğrencilerinin içinde yer aldığı *New Left Review*'nun çıkışına öncülük etti ve Thompson uzun süre *New Left Review*'nun editoryal kuruluğunu yönetti. 1965'ten sonra yayım kurulu içinde doğan ayrılıklar nedeniyle dergiden uzaklaştı. Thompson'un önemli araştırmaları arasında *William Morris: Romantic to Revolutionary* (1955), *The Making of the English Working Class* (1963), *Whigs and Hunters: The Origins of the Black Act* (1975) yer almaktadır. Moral ekonomi tartışmalarını derlediği *Customs in Common* (1993) ve Louis Althusser, Tom Nairn ve Perry Anderson'la polemiklerinin yer aldığı *Poverty and Theory and Other Essays* (1978) önemli eserleri arasındadır. *Custom in Common*, 1988'de The New Press tarafından yayımlanmıştır. 1980'lerde Nükleer Silahsızlanma Hareketi (END) aktivisti olarak mücadele eden Thompson'ın bu dönemde yazdığı yazılar *Writing by Candlelight* (1980), *Protest and Survive* (Thompson vd.) (1980), *Exterminism and Cold War* (Thompson vd.) (1982), *Zero Option* (1982), *The Heavy Dancers*'de (1984) bir araya getirilmiştir. Ayrıca *Double Exposure* (1985) ve *The Sykaos Papers* (1988) yayımlanmış eserleri arasındadır. E. P. Thompson 1993'te öldü.

İÇİNDEKİLER

Önsöz ve Teşekkür	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ: GÖRENEK VE KÜLTÜR	13
İKİNCİ BÖLÜM	
PATRİSYENLER VE PLEPLER	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GÖRENEK, HUKUK VE GENEL HAKLAR	123
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
18. YÜZYILDA İNGİLİZ HALKININ AHLÂKİ EKONOMİSİ	225
BEŞİNCİ BÖLÜM	
AHLÂKİ EKONOMİNİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	309
ALTINCI BÖLÜM	
ZAMAN, İŞ-DİSİPLİNİ VE SANAYİ KAPİTALİZMİ	437
YEDİNCİ BÖLÜM	
EŞ SATIŞI	495
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
HOYRAT MÜZİK	565
Ek I	635
Ek II	637

Önsöz ve Teşekkür

Bu kitaptaki çalışmalar birbiriyle ilgili tek bir tez olarak düşünülmüştü. Bu tez Giriş'te ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ancak tamamlanması hiç düşünmediğim kadar uzun zaman aldı. Yirmi yılı aşkın bir süre önce yayınlanan *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*'ndan hemen sonra, “zaman” ve “ahlâki ekonomi”ye ilişkin çalışmalarla başladı. Sonra, 18. yüzyıldaki suç üzerine *Whig'ler ve Avcılar (Whigs and Hunters)* ve (Warwick Üniversitesi Toplumsal Tarih Araştırmaları Merkezi'ndeki meslektaşlarla birlikte) *Albion'un Ölümcül Ağacı (Albion's Fatal Tree)* adlarıyla ortaya çıkacak çalışmalar nedeniyle gecikti. Daha sonra seksenlerin başında, “ikinci soğuk savaş”ın ve barış hareketinin acil talepleri nedeniyle bir kez daha ertelemek zorunda kaldım. Bundan yakınıyor değilim: Barış hareketinin, siyasal ve entellektüel hayatın her alanı üzerine kirlilik saçan bir bulut gibi çöken soğuk savaşın çözülmesine önemli bir katkı yaptığına kaniyim. Bu güçlükler (ve bu arada sağlık sorunları) *Avam ve Görenek*'in tamamlanmasını ciddi olarak geciktirdi.

Şimdi ardışık bir tez için neler yaptığımı açıklamalıyım. Daha önce yayınlanmış olan iki bölüm değişiklik yapılmadan yeniden kullanıldı. Bunlar ilk kez *Past and Present*, 38, Aralık 1967'de yayınlanan “Zaman, İş-Disiplini ve Sanayi Kapitaliz-

mi” ile *Past and Present*, 50, 1971’de yayınlanan “18. Yüzyılda İngiliz Halkının Ahlâki Ekonomisi”dir. Birinci durumda, zaman meselesi üzerine ilginç yeni çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, bunların hiçbiri makalemden belli başlı bir değişikliği zorunlu kılar gibi görünmüyordu. “Ahlâki ekonomi”yi ise farklı bir nedenle olduğu gibi bıraktım. Tez çok tartışıldı, eleştirildi ve geliştirildi ve bazı noktalarda benim önceki araştırmamı aştı. Önce makaleyi gözden geçirmeye ve güncelleştirmeye çalıştım. Ancak bunun umutsuz bir çaba olduğu anlaşıldı. Bu geriye doğru kale direklerinin yerini değiştirmek gibi bir şeydi. Başka bilim adamlarının üzerine pek çok yorum yaptığı bir metni değiştirmekte olduğumu anladım. Dolayısıyla özgün çalışmayı yeniden yayınladım ve “Ahlâki Ekonominin Gözden Geçirilmesi”nde, kimi eleştirilere yanıt verdiğim ve kimileri tarafından ortaya konulan sorunları ele aldığım daha kapsamlı, bir hayli yeni bir metin kaleme aldım.

Kitapta yer alan diğer çalışmalar ya ilk kez yayınlanmaktadır ya da geniş ölçüde değiştirilmiştir. “Giriş” ile “Patrisyenler ve Plepler” ilk kez *Social History*, cilt 7, sayı 4, Yaz 1974’te yayınlanan “Patrician Society and Plebian Culture” (Patrisyen Toplumu, Plep Kültürü) ve *Social History* cilt 3, sayı 2, Mayıs 1978’de yayınlanan “Eighteenth Century English Society: Class Struggle without Class?”dan (18. Yüzyıl İngiliz Toplumu: Sınıf Olmadan Sınıf Mücadelesi) pek çok pasaj içermektedir. “Hoyrat Müzik”in daha kısa şekli, *Annales: Economies, Societes, Civilisations*, Yıl 27, sayı 2, Mart-Nisan 1972’de “‘Rough Music’: Le Charivari Anglais” (“‘Hoyrat Müzik’: İngiliz Charivari”si) adıyla yayımlandı. Bu malzemedan yararlanmama izin verdikleri için anılan dergi ve editörlerine müteşekkirim.

Bu uzunca süre zarfında ders verme ve tarihçilik mesleği ile ilişkiyi sürdürme konusunda bana olanak sağlayan ve konuk-severlik gösteren kurum ve meslektaşlara da ayrıca müteşekkirim. Bunlar arasında birkaç Amerikan üniversitesi (Pittsburg, Rutgers, Brown, Dartmouth College) ile bir dizi Hint üniversitesi ve Yeni Zelanda’daki Auckland Üniversitesi Sir Douglas Robb Konferansları sayılabilir. Daha sonra –ne kadar

paslanmış olsam da– beni konuk olarak davet etme riskini göze alan ve barış hareketi yıllarındaki o uzun kopuştan sonra bilimadamı olarak kendimi yenileme fırsatı veren üç üniversiteye özellikle müteşekkirim. Bunlar, ilk olarak Ontario, Kingston'daki Queens Üniversitesi (1988); 1988-1989'da Simon Kildemli Araştırma Bursu'yla beni ödüllerinden Manchester Üniversitesi ve Tarihsel Araştırma Merkezi'yle birlikte çalışmak üzere beni Raul Wallenberg Seçkin Konuk Profesör olarak atayan Rutgers Üniversitesi'dir. Bu cömertçe yardım ve yakınlık gösteren meslektaşların teşviki olmasa, mesleğimle ilişkiyi koparmış olabilirdim. Son olarak, içten teşekkürlerim, İnsan Bilimlerinde İleri Araştırmalar Enstitüsü'nün Üyesi olarak bana kütüphane ve araştırma olanakları sağlayan Birmingham Üniversitesi'nedir.

Eğer, bana kaynak gönderen (örneğin hoyrat müzik ya da eş satışlarıyla ilgili) herkese teşekkür edecek olsam bu önsöz birkaç sayfa daha uzun olurdu. Bazı durumlarda malzeme sağlayanları dipnotlarımda belirttim. Atlamış olduklarımdan özür dilemeliyim. Bilgi gönderen ve görüşlerini paylaşanlar arasında John Beattie, müteveffa Kathleen Bumstead, Andrew Charlessworth, Robin Clifton, Penelope Corfield, Anna Davin, Natalie Davis, Isabel Emmett, müteveffa G. Eward Evans, John Fine, John Fletcher, Vic Gammon, John Gillis, Inge Goodwin, Jack Goody, müteveffa Herbert Gutman, Julian Harber, Brian Harrison, J.F.C. Harrison, Martin Ingram, Joan Lane, Louis Mackay, müteveffa David Morgan, Polly Morris, Brian Palmer, Alfred Peacock, Iorwerth Prothero, Arnold Rattenbury, Ruth Richardson, John Rule, Raphael Samuel, Peter Searby, Robert Shenton, Paul Slack, Len Smith, Michael Sonenscher, Joan Thirsk, Keith Thomas, Dror Wahrman, John Walsh, E.R. Yarham, Eileen ve Stephen Yeo var. Çok özel teşekkürlerim, İngiliz Devlet Arşivi'nde (*Public Record Office*) benim için pek çok araştırma yapan müteveffa E.E. Dodd'a; araştırma asistanyken yetenekli hizmetlerinden yararlanma şansına eriştiğim (halen Euston Road, Friends House'un kütüphanecisi) Malcolm Thomas'a; “ahlâki ekonomi” metinlerim üzerindeki dikkatli yorumları

için Adrian Randall, Wendy Thawaites ve John Walter'a; hukuk, suç ve pek çok başka konudaki tavsiyeleri nedeniyle *Albion's Fatal Tree*'nin o zamanki ortak editörleri Douglas Hay ve Peter Linebaugh'a; eş satışı ve tarımsal meseleler konusunda cömertçe kaynak sağlayan Robert Malcolmson ve Rex Russell'a; baladlar ve el ilanları konusundaki tükenmez ve uzmanca bilgisini benimle paylaşan Roy Palmer'a; Londra ve taşra ahalisi hakkında devam etmekte olan olağanüstü çalışmasından beni sürekli haberi kılan Nicholas Rogers'e ve yakında yayınlanacak ve o yüzyılın tarımsal ve toplumsal tarihine ilişkin anlayışı değiştirecek olan 18. yüzyıl *Avam (Commoners)* çalışması ve kavrayışına derinden müteşekkir olduğum Jeannette Neeson'adır. Ayrıca, benim pek çok kez düzeltilmiş müsvetmelerimi maharetle deşifre ve daktilo eden Eveline King'e; uzun yılların iki dostu ve aynı zamanda benim yayımcılarım olan - Birleşik Devletler'de, Random House'un kültür düşmanı politikaları bunu olanaksız kılmadan önce, yakın zamanlara kadar, Pantheon Books'un yönetici ilham kaynağı Andre Schiffrin ve İngiltere'de her güçlükte yardımına koşan Merlin Press'den Martin Eve'e özel şükranlarımı sunarım. Her ikisi de benim uzun gecikmelerim karşısında olağanüstü sabırlı ve cesaretlendirici olmuşlardır. Son olarak, iş arkadaşım ve kırk yıldan fazla süredir ilgilerimi paylaşan, daktilodan çıkar çıkmaz her bölüm üzerine yorumlar yapan Dorothy Thompson. Onun pek çok türden yardımları olmasaydı bu kitap tamamlanamazdı.

Dipnotlarımda zikredilen kütüphanelerle, *county* arşivlerine ayrıca teşekkür ederim. Bunlar arasında kuşkusuz British Library, British Museum Basım Dairesi ve Devlet Arşivi vardır. Devlet Arşivi'ndeki telif hakları Krallığa ait olan belgelerin kopyaları Majesteleri'nin Telif Hakları Tescil Dairesi Denetçisi'nin izniyle yayınlanmaktadır ve Resim 5 ile 6 için teşekkür ederim. Cecil Sharp malikanesi kütüphanecisine; (halen Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Cholmondeley (Houghton) belgelerinden yararlanmama izin veren Cholmondeley Markisi'ne; Shelburne Belgeleri'nden yararlanmama izin verdiği için Michigan, Ann Arbor'daki William L.

Clement Kütüphanesi yöneticisine; (Charles Withers belgeleri için) St. Aldwyn Earl'ü Cenaplarına; (Blenheim Palace'da Sunderland Earl'ünün belgeleri için) Marlborough Dükü Hazretlerine; 29. ve 30. resimlerin basılmasına ve metinde ve dipnotlarda zikredilen tüm diğer kaynakları kullanma konusundaki izni için Lord Crawford'a teşekkür borçluyum. A.W.B. Simpson'un *A History of the Land Law*'dan (Toprak Hukuku'nun Tarihi, Oxford, ikinci baskı 1986) aktarılan pasajlar Oxford University Press'in izniyle yayınlanmıştır. British Library ve British Museum Basım Dairesi'ne koleksiyonlarındaki malzeme-yi görüntü malzemesi olarak yayınlamama izin verdikleri için ayrıca teşekkür ederim.

WORCHESTER, Aralık 1990

GİRİŞ: GÖRENEK VE KÜLTÜR

Bu kitaptaki bütün çalışmalar 18. yüzyılda ve 19. yüzyılın bir kısmında, çalışan insanların kültürü içinde ifadesini bulan görenek temasıyla farklı yollardan ilgilidir. Benim tezim, görenek bilincinin ve teamülün 18. yüzyılda özellikle güçlü olduğudur: Gerçekten de kimi “görenekler” yakın zamanlarda icad edilmiştir ve aslında yeni “hak” talepleridir. 16. ve 17. yüzyıl tarihçileri, 18. yüzyılı bu tür teamüllerin, sihir, büyücülük ve akrabalık hurafeleriyle birlikte gerilediği bir dönem olarak görme eğilimindedirler. İnsanlar popüler kültürü “reforma tâbi tutmak” konusunda yukarıdan baskılara maruzdular; okuma-yazma, sözel iletimin yerini almaktadır ve (sanıldığı kadarıyla) aydınlanma yukarı tabakalardan aşağıya doğru nüfuz etmektedir.

Ama “reform” baskısına inatla karşı konuluyordu ve 18. yüzyıl, patrisyenlerle pleplerin kültürü arasındaki mesafenin büyük ölçüde açılışına ve muazzam bir yabancılaşmaya tanık oldu. Peter Burke, aydınlatıcı çalışması *Erken Modern Avrupa’da Popüler Kültür*’de (*Popular Culture in Early Modern Europe*, 1978) bu mesafe açılışının Avrupa çapında bir olgu olduğunu ve bunun sonuçlarından birisinin toplumun yukarı kesimlerinden duyarlı (ve duyarsız) gözlemcilerin pleplerin “Küçük Geleneği”ni araştırmak ve onların garip töre ve ritüel-

lerini incelemek üzere araştırma ekiplerini istihdam etmesiyle folklorun ortaya çıkması olduğunu dile getirir. Folklor araştırmaları başlarken bu teamüller çoktan “antikalık” ya da töre kalıntıları olarak görülmeye başlanmıştır bile ve folklorun büyük öncülerinden John Brand, *Popüler Antikalıklar Üzerine Gözlemler*’inin önsözüne, işte bunu yapıyor olmanın özrünü ifade ederek başlamak zorunluluğunu duymuştu:

...hiçbir şey, dikkatimizin çok altında olan, Ahali’nin en küçük endişeleri; en aşağı yerleri işgal eden o küçük Adamlar, her ne kadar insan oğlunun siyasal düzeninde hiçbir şekilde herhangi bir önemleri olmasa da, ilgimize yabancı kalamaz.¹

Böylelikle folklor, daha işin başında bu tepeden bakan me-safeye, bu üstünlük (Brand, gurur ve sivil yönetim şeklinin “insan Cinsini... çeşitli farklı ve biri diğerinden üstün Türlerle” ayırdığına işaret etmektedir) ve görenekleri kalıntılar olarak görme duygusuna sahipti. Yüzelli yıldır kolleksiyoncuların tercih ettikleri metodoloji en son barınağı kırsal alanın derinliklerinde olan bu tür kalıntıları “takvim görenekleri” olarak gruplandırmak yönünde olmuştur. 19. yüzyılın sonunda bir folklorcunun tanımladığı gibi:

Memleketimizin en ücra kıyı ve köşelerinde hâlâ ayak direyen ya da hareketli şehir hayatımızda ilerlemenin yürüyüşüne yenilmeyen eski görenekler.²

Bu tür kolleksiyonculara sık giyimlerin ya da hasat evlerinin ya da hasır törenlerinin ya da aslında *Skimmington* alaylarının son örneklerinin titiz tasvirleri için müteşekkirimiz. Ancak görenekleri (çoğul) ayrı ayrı kalıntılar olarak ele almakla kaybedilen, (her ne kadar pek çok ifade biçimleriyle de olsa) tekil anlamda herhangi bir güçlü görenek duygusu, herhangi bir izleyen şey olarak değil de *sui generis* - bir ambiyans, *mentalite*, meşrûlaştırma ve beklentiye ilişkin tüm bir söylem dağarıdır.

1 John Brand ve Henry Ellis, *Observations on Popular Antiquities* (1813), cilt 1, s. xxi (Brand’ın önsözü 1795 tarihlidir).

2 P.H. Ditchfield, *Old English Customs Extant at the Present Time* (1896), Önsöz.